

THE STYLE CONCERT IN THE PEDAGOGICAL PRACTICE OF PANKA PELISHEK (1899 - 1990)³⁹

Pr. Assist. Prof. Polina Antonova, PhD

Institute of Art Studies, BAS - Sofia

Tel.: +359887 231 888

E-mail: pooli@abv.bg

Abstract: *Panka Pelishek is one of the iconic names of the Bulgarian musical culture of the last century. She is one of those successful teachers whose initial contribution provides the opportunity to be considered in different contexts - cultural, pedagogical, historical, artistic, etc. and this is the main perspective in the proposed report. Intensive pedagogical activity includes Pelishek in the current debate on the aesthetic platform and the guiding principles in our national school. The pianist compares the young Bulgarian piano school with the European high traditions. The report focuses on one of the main lines in the teaching practice of Prof. Pelisek. The text offers two semantic lines: a) the stylistic concert as a procedure of the elaboration of one of the main lines in the pianist's teaching method; b) the specific concert practice of the one-style program as a significant socio-cultural act of the last century. In this context are presented for the first time original archival materials from her personal collection, which build the foundation of authentic factology and knowledge of the overall and significant presence of the pianist in the musical and cultural life in our country from the last century.*

Keywords: *Panka Pelishek, Piano school, National piano school, Bulgarian musical culture, Style concert*

ВЪВЕДЕНИЕ

Проф. Панка Пелишек е знаково име за българската музикална култура от миналия век. Преподавател и пианист с ярко артистично присъствие в професионалната ни школа, тя е една от най-значителните фигури в българската клавирна култура. Приносната ѝ по своята същност широкоспектърна музикалнокултурна изява, намира най-успешната си реализация в педагогическата практика и утвърждаването на професионалната ни пианистична школа на национално и европейско ниво.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Централната линия в преподавателската практиката на Пелишек може да бъде определена в посока на изработване на точна стилова интерпретация. Пианистката притежава уменията да подбира според даденостите на своите ученици подходящата пиеса, която да ги представи в най-добра светлина в оригинално организирани концептуални сценични изяви - емблематичните за практиката ѝ стилови продукции. Те са отражение на базисната линия в работата на пианистката и изява на активното отработване на един от водещите принципи в клавирната ни школа (Янкова, Т., 1975). Със стиловите продукции от началото на 50-те години Пелишек развива традицията на концерта – сказка, поставена от Андрей Стоянов през второто десетилетие на миналия век, който в стремежа си да приобщи слушателите към естетиката на художествената клавирна музика, прибавя към своите концерти разяснения относно основните художествени характеристики на изпълняваните творби. В този смисъл извън професионалната рефлексия, продукциите на Пелишек попадат в контекста и на музикалнокултурната дейност (конкретно просветителската). Оригиналният концептуален формат се радва на успех и голяма посещаемост: „*Вярно е, че продукциите се посещаваха много: аз тогава говорех, анализирах, изяснявах накратко характера на пиесите, а учениците вярно интерпретираха творбите с много настроение, което предаваха на публиката...*” (Куртев, А., 1981).

³⁹ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 29 октомври 2021 г. в секция Изкуствознание с оригинално заглавие на български език: СТИЛОВИТЕ ПРОДУКЦИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРАКТИКА НА ПАНКА ПЕЛИШЕК (1899 – 1990).

Обществената и професионална популярност на стиловите продукции може да се търси в няколко посоки. В структурно отношение те не са само концерт, но и вид образователна лекция, в която се съчетават музика и текст. От една страна се цели достигане до по-широк кръг от слушатели, а от друга се залагат високо професионални критерии на музициране. Продукциите изпълняват и просветнокултурна функция в обществото. Авторските текстове на Пелишек предназначени за стиловите продукции са издържани в посока на по-голяма достъпност и разбираемост за непрофесионалния слушател. Езикът е образно-картинен, намерени са подходящите сравнения за разкриване на съдържанието, формата и стила на изпълняваната музика⁴⁰.

Основният доклад в продукциите обикновено се изнася от Пелишек. Текстът разкрива музикално-исторически и естетически характеристики на композитора и стила, който се представя в конкретната изява. В някои продукции учениците също говорят за произведенията, които свирят. Текстът не винаги е задължителен съпровождащ елемент в този вид изяви. Често пъти продукциите са реализирани в класическия си формат, само с музикални изпълнения и кратки встъпителни думи от Пелишек. Докладите се появяват след 1955. Документалните източници (програми, чернови на доклади, бележки) запазени в архива на пианистката показват реализацията на стилови продукции за Бах, Шопен, Моцарт, Чайковски, Скрябин, Лист - Сметана, Шуман, Григ, Бетовен, Брамс, Прокофиев, Дебюси, Равел⁴¹ (ФПП, къща – музей „П. Владигеров“)

Първият акцент в стиловите постижения на класа на Пелишек е Баховата продукция, изнесена през декември 1953 и определена от пианистката Лили Атанасова, като ярко творческо постижение между изявите на ДМА (Атанасова, Л., 1954). В тази продукция все още няма ясно обособена словесна част. В нея взимат участие Милена Моллова, Георги Азманов, Никола Дюлгеров и др. Най-общо казано от професионална гледна точка художествено върнатата т.е. стилово автентичната интерпретация на Баховият Urtext е проблем, който изисква сериозни клавирни умения и конкретното им точно прилагане, както и познаване на различните редакции на Баховото творчество. В този смисъл подходът е инструментално-интелектуален. В този контекст са и кратките бележки на Пелишек във връзка с изпълнението на Бах: *„Липсата на динамични указания от Бах довежда до големи спорове между теоретици, музиколози и пианисти относно фразировка, апликатура, темпо и динамика. И веднага ще спомена че все пак има произведения, в които Бах е предписал *f* и *p* – Токата, Италианският концерт, Хроматична фантазия и последната Партита *h moll*. Контрапунктиращите периоди са много дълги. Промяна има само там където остро (подчертано) се връзва (...не се чете) фразата в развитието на композицията . Главният ефект при изпълнението на Бахови произведения лежи в естествената, голяма линия, която достига до слушателя със своята плавност и пластичност. Музиката на Бах е архитектурнична – изниква от простия мотив ”* (ФПП къща –музей „П. Владигеров). Стилово точната интерпретация тук особено зависи от специфични щрихи, звукоизвличане, педализация, динамика характерна за стила на Бах. Автентичното познание обикновено е маркер за висок професионализъм. Това откроява в статията си Лили Атанасова, като определя стремежът на пианистите да изпълняват точно музикалните изисквания по отношение на идейност и стил. Пианистите впечатляват с мек, изразителен и *окръглен* звук в Двугласните инвенции и частите от Партита *B dur*, и мощен, импозантен звук в органовите преработки. Краткият текст на Лили Атанасова също насочва и към холистичния подход на Пелишек, чрез който тя налага здравия професионализъм освен в посока на точна стилова интерпретация, но и към цялостно овладяване и провеждане на формата и вникване в съдържанието на творбите.

Този специфичен подход при овладяването (инструментално и интелектуално) на творбите се коментира и от известната българска пианистка проф. Милена Моллова, дете-

⁴⁰ Анализът е направен по запазените във ФПП къща –музей „П. Владигеров“ авторски текста за стилови продукции.

чудо, една от най-изявените ученички на Пелишек. Проф. Моллова споделя за различните похвати на своята учителка, чиято цел е интелектуално осъзнаване и осмисляне на разучваната пиеса: „...Често развивахме малки теми, правехме анализи на формата, длъжни бяхме да се изразяваме добре...” (Стателова, Р., 1971) В този смисъл стиловите продукции са и отражение на стремежът на Пелишек учениците ѝ да свирят умно, разбирайки в дълбочина същността на произведенията, които изпълняват.

Показателни като концепция и реализация за стилови концерти са двете продукции през декември 1957 за Шопен и Чайковски. Програмата посветена на Шопен включва етюди оп. 10 и оп. 25, скерца, балади. Участват Димитринка Маринова, Теменужка Янева, Светла Протич, Елка Русева, Милена Моллова Тук текста е кратък и има въвеждащ характер. Следващата година 1958 през декември се реализират две продукции Бахова и Шопенова. В Шопеновата продукция естетическия фокус е клавирната балада, емблематична за творчеството на поляка. Четирите балади за пиано се изпълняват от Теменужка Янева, Светла Протич, Милена Моллова и Елка Русева. Интересен акцент тук е естетическият анализ на изпълняваните произведения (ФПП къща –музей „П. Владигеров) В концептуално отношение Баховата продукция е ситуирана като продукцията за Чайковски. Програмата е фокусирана върху няколко жанра и форми от творчеството на Бах.

Друг композитор, който често присъства в стиловите продукции е Шуман. Това е автор, който Пелишек предпочита не само като педагог, но и като изпълнител Изобщо Шуман и Шопен са доминанти автори в практиката ѝ. Според запазените програми продукции за Шуман са правени през април, 1956 (100 години от смъртта на композитора), през 1960 по случай 150 години от рождението на композитора класът на Пелишек реализира три продукции. В Шумановите продукции подходът в избора на произведения е както при Чайковски. В първият концерт се включват емблематичните за творчеството му крупни произведения: „Карнавал” оп.9 (едно от най-предпочитаните произведения за Пелишек като интерпретатор и педагог) 18 Давидсбюндлерови танца , Соната оп. 22, g moll, Новелета № 8 fis moll. Втората продукция от цикъла посветен на Шуман включва пиеси от Дебюси, Равел и Прокофиев. В архива е запазен целият текстови материал за Шумановите концерти , както и някои от кратките пояснения на учениците, които свирят (ФПП къща –музей „П. Владигеров). Общото звучене на доклада (за концерта през октомври) е в романтично-патетичен стил, характерен по-скоро за епохата на 60-те години. Текстът проследява житейският път на Шуман, творческите периоди и актив, естетически характеристики, социално-прогресивни идеи, обществена дейност, любовта му с Клара Вик. Лаконичен текст в романтичен стил. Текстовете за изпълняваните произведения са кратки и съдържат конкретика около написването им (повод, посвещение, събитие и пр.), специфика на формата и звученето. Между кратките анализи се откроява като съдържание текста на „Карнавал” оп. 9, определен от Пелишек като шедьовър на музиката от романтичния период. Има продукции, в които текстовата част е изцяло поверена на учениците и Пелишек няма участие. Такава е изявата посветена на композиторите Лист и Сметана състояла се през 1956, в която уводните думи са дадени на Георги Азманов

Интерес представляват двете детски продукции, реализирани през пролетта на 1956. При тях водещ фактор не е стилът, а събитийността, която се изгражда от малки приказки и истории, съпроводени от конкретно подобрени творби, които служат като музикални илюстрации. Историите са измислени от Пелишек. Подбраните пиеси етюди от Лист, мазурки и валсове от Шопен, пиеси от Чайковски, Дебюси и Прокофиев имат илюстративна функция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Форматът на стиловите продукции е развиван по различни начини в класа на Панка Пелишек. Веднъж акцентът са конкретни жанрове, друг път лекционната част, трети са представяли няколко емблематични произведения. Условно периодът, в който най-активно са реализирани стиловите продукции (ако се съди по запазените документален материал в архива и публикациите в сп. Българска музика) е между 1953 и 1969. Този концептуален

формат е част от интензивната педагогическата дейност на Пелишек, чрез който се включва активно в дебата за естетическата платформа и водещите принципи в националната ни школа. А чрез завоюваните успехи в престижните международни конкурси пианистката преодолява националното и съизмерва младата българска клавирна школа с европейските високи традиции и съвременни направления. Имайки предвид професионалното дълголетие и високите постижения, присъствието на Панка Пелишек може да бъде определено като епохално за българската клавирна култура (Дора Лазарова).

REFERENCES

- Antonova, P. (2020). A Specific Case in Prof. Panka Pelischek's Practice. Conversation with Prof. Milena Mollova . In: Bulgarien Musicology, 2020/4. Sofia: Institute of Art Studies, 107-119. (**Оригинално заглавие:** Антонова, П. 2020. Особеният случай в практиката на проф. Милена Моллова в Панка Пелишек (1899 – 1992). Разговор с проф. Милена Моллова. В: *Българско музикознание*, № 4, с. 107- 119. София: Институт за изследване на изкуствата).
- Antonova, P. (2019). Panka Pelisheks piano school. In: Collection of reports from the IX Academic Spring Readings, Scientific Conference with international participation dedicated to the 120th anniversary of the composer Pancho Vladigerov and the Bulgarian musical XX century (ideas, directions, contacts). Sofia: NMA, 126-135. (**Оригинално заглавие:** Антонова, П. 2019. *Клавирната школа на Панка Пелишек*. В: *Сборник с доклади от IX Академични пролетни четения, Научна конференция с международно участие посветена на 120-годишнината на композитора Панчо Владигеров и българският музикален XX век (идеи, посоки, контакти)*. София:НМА, с. 126-135).
- Atanasova. L. (1954). Bach's concert. In: Bulgarian music, 1954/ 2. Sofia, 21-22 (The students of Panka Pelishek). (**Оригинално заглавие:** Атанасова, Л. 1954. Бахова продукция. В: *Българска музика*, 1954/2,с.21-22 (студентите на П. Пелишек).
- Goranova. P. (1991). *Piano art in Bulgaria*. Sofia: Vulkan-4, 1991. (**Оригинално заглавие:** Горанова, П. (1991). *Клавирното изкуство в България*. София: Вулкан-4, 1991).
- SA FPP 964K, op.1 (**Оригинално заглавие:** ДА ФПП 964К, оп.1).
- Kurtev, At. (1981). Conversation with Prof. Panka Palishek. In: *Musical horizons, Anniversary collection 60 years of BSC, 1981/15-16*, 68. (**Оригинално заглавие:** Куртев, Ат. 1981. Интервю с проф. Панка Пелишек. В:Музикални хоризонти, Юб. сб. 60 години БДК, 1981/15-16, с. 68.
- FPP House Museum “Pancho Vladigerov”, Documents from pedagogical activity. (**Оригинално заглавие:** ФПП къща-музей „П. Владигеров”, Документи от педагогическа дейност).
- Statelova. R. (1971). Panka Pelishek. Sofia: Nauka i izkustvo. (**Оригинално заглавие:** Панка Пелишек. София: Наука и изкуство, 134 с).
- Yankova, T. (1975). Leading principles of Bulgarian piano pedagogy. In: Yearbook of BSC, vol. V, Sofia, 1975, 177 (**Оригинално заглавие:** Янкова, Т. *Ръководни принципи на българската клавирна педагогика*. –В: *Годишник на БДК*, т.V, София, 1975, с. 177).